

УДК 091:726.7(497.16)“17“

**Манастирски преписивачки
центри у Будви и њеном залећу
– вријеме митрополита Данила и
Саве Петровића**

Милена МАРТИНОВИЋ

Апстракт:

Рад се темељи на рукописним књигама које су настале у периоду од краја XVII до последње четвртине XVIII вијека, насталих у Будви и њеном залећу, међу којима су неки рукописи били писани за Цетињски манастир, а њихов анонимни писар, односно преписивач могао би потицати из приморских крајева, свакако везан за братство Тујковић у Грбљу и познатог монаха, зографа Максима Тујковића.

Кључне ријечи: Максим Тујковић • Житије Св. Саве и Симеона • анонимни мајстор
• Будва • Грбаљ • зограф
• илуминирани рукописи.

БОЈА

ЗБОРНИК РАДОВА
ИЗ НАУКЕ, КУЛТУРЕ И УМЈЕТНОСТИ

A COLLECTION OF WORKS IN SCIENCE,
CULTURE AND ART

Манастирски преписивачки центри у Будви и њеном залеђу – вријеме митрополита Данила и Саве Петровића*

Милена МАРТИНОВИЋ

У Аустријској националној библиотеци налази се један српскословенски рукопис који је у садашњем облику настао спајањем два дијела истог садржаја 1729. године у селу Тујковићи у Грбљу. То је *Житије Св. Саве и Симеона* / ÖBN (cod. slav. 25).

Први дио рукописа (1–184) настао је крајем XVI вијека, тачније према запису на л. 115а 1600. године.¹ Други дио (185–245), настао је 1663. године, а написао га је монах Јефтимије са Свете горе коме се приписује знатан број рукописа из периода 1631–1664.² Спајање ова два дијела тематски иста, а хронолошки различита, настало је у селу Тујковић у Грбљу 1729. године, по

* Рад је настао на основу теме пријављене за учешће на научном скупу: *Седам вјекова манастира Свете Тројице у Стањевићима* у организацији Православне митрополије црногорско–приморске, Богословског факултета „Свети Василије Острошки“ у Фочи и општине Будва, 14. и 15. септембра 2019. године, одржаном у Стањевићима и Будви.

1 Опис и кодиколошку анализу рукописа урадила је Н. Синдик: Н. Синдик, *Грбаљски примјерак Житија светог Саве*, Грбаљ кроз вјекове, Зборник радова са научног скупа „Грбаљ кроз вјекове“ Грбаљ и Котор 11 – 13. октобар 2001. године, Грбаљ 2005, 163 – 167.

2 Н. Синдик, *Грбаљски примјерак Житија светог Саве*, 164.

налогу црногорског митрополита Данила Петровића Његоша (1697–1735). За рестаурацију и повезивање ова два дијела у једну цјелину, заслужан је свештеник Рафаило Јанковић који се записао на почетку рукописа: *СИЕ ЖИТИЕ СВЕТАГО САВИ СРПСКОГА ЊБНОВИСЕ КА ПАМЕТ ЗОВОМИ ГРБАЛЬ ВАСЕЛО ГА(АГО)ЕМО ТУЋКОВИЋЕ ПОВЕЛЕНИЕМ ПРЕОСВЕЩЕНАГО МИТРОПОЛИТА КИР ДАНИЛА ЦЕТИНЕ СВОГА РЪКОЮ ЖЕ МНОГОГРЕШНАГО ПРЕЗВИТЕРА РАФАИЛА ЈАНКОВИЋА ТЕКУЩЕННЕ ТОГА ЛЕТА ЗСЛЗ.*³ Рукопис је иначе припадао Цетињском манастиру, коме га је намијенио митрополит Данило Петровић Његош. О томе свједочи запис у рукопису, на крају текста *Похвалног слова о Св. Симеону и Сави*, писан 1699. године на л.184а: *КА ЛЕТО ЗСЗ М(ЋЕ)СЦА ИЮЛИА СІ ДЬНЬ КА НЪДЕЛЮ С(ВЕ)ТИ Њ(ТЬ)ЦЬ ДА К(СТЬ) БЪДОМО КАКО КОУПИ СНУ ДОУШЕП(А)СНИЗЮ КНИГЪ ЖИТИЕ С(ВЕ)ТАГО САВЕ ПРВАГО НАРОУЧЕНН В(ЛАДНКА) ЦЕТИНСКИ АЩЕ ПРОИЗВОЛИХ БЛ(А)ГИ Б(ОГ)Ъ САБРАТЕЮ ПРИЛОЖИСМО СЮ КНИГЪ ХРАМЪ РОЖДАСТВА ПР(Е)ЧСТНЕ Б(ОГОРОДИ)ЦЕ НА ЦЕТИНЕ И ТКО ЋЕ САД НЕПРАВДЮ ЊТИМАТИ ЊТ СЕГО ВШЕРКЪТЕНАГО ХРАМА ДА БЪДЕ ПРОКЛЕТ ЊТ Г(ОСПО)ДА Б(ОГ)А ВЪСЪДРЖИТЕЛА И ДАМЪ БОУДЕ НА СТРАШНОМОУ СОУДА С(ВЕ)ТА Б(ОГОРОДИ)ЦА КА МЕСТО МНОЛОСТИ СЪПАРНИЦА АМИН. Записи су прво објављени код Љ. Стојановића.⁴*

Село Тујковићи помиње се у натпису цркве Св. Николе у Пелинову из 1718. године у чијој се проскомидији помињу сви парохијани (по селима Шишићи, Пелиново, Тујковићи и Дуб) заслужни за њено осликавање.⁵ Припадници братства Тујковић, односно поједини чланови, сачувани су у документима од XVI до XIX вијека, а њихова имена налазимо и у записима неких рукописа. Тако се у запису Цвијетног триода из треће четвртине XVI вијека на листу 60б–61а, 1798. године записао поп Марко Тујковић.⁶ Ова рукописна књига данас се налази у Руској националној библиотеци у Погодиновој збирци (РНБ/Погодин 483).⁷ Очигледно је да су чланови овог братства били посвећени очувању српске традиције и унапређењу црквеног живота.

3 Запис је објављен код Љ. Стојановића: Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи II*, Ср. Карловци 1903, бр. 2059 (=ССЗН I, II, III, IV, V, VI).

4 ССЗН I, 1592.

5 Н. Синдик, *Грбаљски примјерак Житија светог Саве*, 165. са старијом литературом.

6 http://expositions.nlr.ru/ex_manus/Serbian_Manuscripts/: Рукопис *Цвијетни триод* (РНБ – Погодин 483) је прегледан у дигиталном облику, сајт је посјеђиван више пута, последњи пут, 20. 03. 2023, 20h.

7 Ж. Л. Левшина, *Рукописи сербског правописања русијској националној библиотеци*, Каталог Санкт-Петербург 2021, 201, бр. описа 361.

Један од познатих иконописаца и резбара из овог братства чији је рад препознат на просторима не само Боке и Приморја, већ и многих крајева широм српских земаља био је Максим Тујковић⁸ (1670–1740).

Максим Тујковић је своје иконописачко и резбарско знање стекао као припадник Бококоторске сликарске школе.⁹ Једини је њен познати сликар који није родбинским везама припадао породици Димитријевић – Рафаиловић. Бококоторска иконописна школа нам је кроз пет генерација подарила 11 иконописаца дјелујући активно скоро пуна два вијека, од краја XVII до краја XIX вијека. Са сликарством свог учитеља Димитрија Даскала, родоначелника школе, Максим Тујковић се срео и започео школовање управо у вријеме док је овај радио на живопису грбаљских цркава које су се налазиле близу његовог села, и то крајем XVII и почетком XVIII вијека. Претпоставља се да је био помагач свом учитељу док је овај живописао оближње горњогрбаљске цркве Св. Ђорђа у Шишићима и Св. Николе у Пелинову. За његов први познати рад сматра се дуборез надверија Царских двери и украси око Распећа на иконостасу у цркви Св. Луке у Котору (1708). Максим Тујковић је био монах Цетињског манастира и често је путово, било због монашких послова или као путујући сликар-зограф и дуборезац.¹⁰ На тим путовањима се упознао са низом сликарско-иконописних остварења старијих искуснијих изобразитеља, првенствено у манастиру Никољцу код Бијелог Поља, гдје је радио дрворезбарске и сликарске радове на иконостасу за цркву Св. Николе и на коме је оставио свој потпис (1723. године).¹¹ Боравио је на Косову, у цркви Св. Преображења у Будисавцима (1732. године), цркви Св. Апостола у Пећкој патријаршији (1732. године), као и у

8 О Максиму Тујковићу постоји бројна старија и новија литература: Љ. Стошић, *Иконостас Максима Тујковића у Никољцу код Бијелог Поља*, у: Ђурђеви Ступови и Будимљанска епархија, Београд–Беране 2011, 631–638; М. Живковић, *Икона Богородице са Христом и светим Николом из манастира Св. Тројице у Пљевљима: прилог проучавању сликарског опуса Максима Тујковића*, Зборник Матице српске за ликовне умјетности 41 (2013) 9–33; *Мање познате и непознате иконе из манастира Прасквице*, Зограф 36 (2012), са библиографијом радова о Максиму Тујковићу 199–222; и др.

9 П. Мијовић, *Бококоторска сликарска школа XVII–XIX вијека I. Зограф Димитрије*, Титоград 1960.

10 Љ. Stošić, *The bay of Cattaro (Kotor) School of Icon painting 1680–1860*, Balcanica XLV (2015) 187–202.

11 Б. Цвијетић, *Записи у цркви св. Николе у Никољцу код Бијелог Поља*, Зборник за историју јужне Србије и суседних области I, Скопље, 227.

сарајевској старој цркви Св. Арханђела Михаила и Гаврила¹², гдје је 1734. године радио на обнови иконостаса...

У исто вријеме на самом прелазу из XVII у XVIII вијек, у Цетињском манастиру радио је анонимни мајстор који се показао и као успјешан илуминатор. Начином интерпретирања старих узора, уношењем нових симболичних представа, он је комбиновао сликарство истока и запада. Стари балкански тератолошки стил повезао је са мноштвом стилизованих птица, са разним варијантама људских ликова, цвјетовима уклопљеним у једну цјелину. Одлике његовог стила пронађене су у још неколико рукописа, те му се и они приписују.¹³ То су *Требник јеромонаха Максима Милешевца* (Цетиње 52) и два *Молитвеника* (Музеј и Галерија у Подгорици инв. 223 и 224). Поред ових рукописа приписују му се *Ирмологиј* из села Братишковићи¹⁴ и *Псалтир са последовањем* из колекције Радосава Грујића, односно његов трећи дио (МСЦП Грујић 25).¹⁵

У Требнику који се налази у Цетињском манастиру (Цетиње 52) постоји запис са назначеном годином завршетка рукописа на листу 93а: писа се лет зсас, аџ ки, дописа се аоугъста ки дан. На листу залијеђеном на задњој унутрашњој корици написано је следеће: Манастира милешева аџки агоугста ки архиџакоњ... саписа се ва лето зсас. Другом руком: смернаго јеромонаха маџсина милешевца.

Запис на листу 93а је објавио Д. Вуксан и П. Момировић, Љ. Васиљев.¹⁶

- 12 Ђ. Mazalić, *Stare ikone i drugo*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1936, 64–66; Л. Мирковић, *Старине Старе цркве у Сарајеву*, Споменик СКА LXXXIII/II (II разред) 1936, 16–21.
- 13 З. Јанц, *Анонимни цетињски писар и илуминатор с краја 17. и почетка 18. века*, Музеј примењене уметности, Зборник 13 (Београд 1969) 97–104.
- 14 *Ćirilski rukopisi u Sjevernoj Dalmaciji* (priredili V. Mošin i M. Radeka) Starine 48 (Zagreb 1958) 189–215 бр. описа 10; Рукопис је на основу утврђивања обиљежја индивидуалног дуктуса приписао цетињском мајстору Луција Цернић из Археографског одељења Народне библиотеке Србије у Београду: З. Јанц, *Анонимни цетињски писар*, 97.
- 15 Р. Вујошевић, *Цетињска преписивачка школа, 171–181*; М. Харисијадис, *Илуминирани псалтир бр. 25 из збирке Р. Грујића у Музеју Српске православне цркве у Београду*, Музеј примењених уметности, Зборник 16–17 (Београд 1972–3) 99–105; Рукопис је састављен из три дијела са додатком штампаних листова који употпуњују дјелове текста највјероватније изгубљене приликом повезивања. Прва два дијела датирају из периода треће четвртне XVI вијека, а трећи дио који обухвата 1–160 листова потиче из времена с краја XVII и почетка XVIII вијека, *видјети*: В. Мошин; Љ. Васиљевић, Д. Богдановић, М. Грозданић-Пајић, *Рукописи Музеја Српске православне цркве: Збирка Радосава М. Грујића*, књ. прва Археографски опис, свеска прва (Београд 2017) 60–62, бр. описа 25.
- 16 Д. Вуксан, *Рукописи Цетињског манастира*, Зборник за историју Јужне Србије и суседних области I (Скопље 1936) 210, бр. описа 52; Момировић; Васиљев, *Ћириличке рукописне књиге Цетињског манастира XIV–XVIII вијека*, Цетиње 1991, 202, бр. описа

Сл. 1 | Требник Максима Милешевца 1728.
год. (Цетиње 52), лист 1а

Молитвеник из Музеја и галерије Подгорица бр. 224 је писан 1716 (1716) на Цетињу: 8 кашељ виган повеленнеиѣмъ г(осподи)на попа Николе нѣт(ъ) села Грађаних(ъ) ...¹⁷

На основу језичких особина, могло би се закључити да је писар и илуминатор био родом из Приморја (Котор или Шибеник).¹⁸ На основу истовјетних заставица, карактеристичних иницијала у облику стилизованих људских глава са тзв. *фригијском капом* и других сличних умјетничких и илустративних орнамената овом анонимном мајстору би се можда могли приписати и следећи рукописи: *Требник Кијевске духовне академије* бр. 175,¹⁹ *Требник* (ÖNB cod. slav. 94); *Требник* (ÖNB cod. slav. 101); *Требник Старе цркве у Сарајеву* (СЦ 264).²⁰

Вријеме настајања свих наведених рукописа обухвата период велике сеобе Срба 1690, под српским патријархом Арсенијем III Чарнојевићем, све до 1740. године.²¹ То је период када се у избјеглиштву у Угарској наставља преписивачка активност илуминаторске традиције манастира Раче чији је родоначелник Христифор и његови настављачи. У то вријеме многи мајстори-преписивачи подржавају узоре рачанске писарске школе.

Овом анонимном цетињском писару до сада са сигурношћу је приписано 5 рукописа и један дио *Требника* манастира Савина (Савина 9), како је закључила Р. Вујошевић, а највјероватније да ово није коначан број његовог писарског опуса.²² То су значи: *Требник Максима Милешевца*, (Цетиње 52), *Молитвеник*, (Подгорица 223), *Молитвеник* (Подгорица 224), трећи дио *Псалтира с последовањем* (МСПЦ – Грујић 25) и *Ирмологиј*²³ (Братишковићи).

Анализирајући вријеме настанка рукописа, у периоду који обухвата рад цетињског монаха, сликара и зографа Максима

17 Р. Вујошевић, *Цетињска преписивачка школа у XVII и првим деценијама XVIII вијека*, Скрипторији и манастирске библиотеке у Црној Гори, Зборник радова са научног скупа одржаног 26. и 27. октобра 1987. године, Цетиње 1989, 171–181.

18 М. Харисијадис, *Илуминирани псалтир* бр. 25, 99.

19 М. Харисијадис, *Илуминирани псалтир* бр. 25, 104.

20 *Ćirilski spomenici u Bosni i Hercegovini* (priredili V. Mošin i S. Traljić), Naše starine VI (Sarajevo 1959) 63–104, бр. описа 10.

21 Љ. Стошић, *Српска уметност 1690–1740*, САНУ Балканолошки институт посебна издања, књ. 91, ур. Д. Батаковић, Београд 2006, 197–221.

22 Р. Вујошевић, *Цетињска преписивачка школа*, 171, 181.

23 Данас рукопис није идентификован на мјесту.

Тужковића као и традицију оплемењивања и унапређења српске културе на овим просторима коју је његовало братство Тужковић, можемо, ако не закључити да је тај непознати мајстор-илуминатор био управо он, онда свакако јесте неко од његових пратилаца или ученика на којег је пренио дио свог знања и сликарског умијећа што је свакако допринијело његовању писмене традиције у оквиру Цетињске митрополије. Није случајно што је црногорски митрополит Данило Петровић Његош књигу коју је приложио Цетињском манастиру *Житије Св. Саве и Симеона* (ÖNB 25), однио на рестаурацију и повезивање у Тужковиће у Грбаљ, знајући да је у том братству постојала дуга традиција његовања не само сликарског већ и писменог умијећа и преписивачке дјелатности, као и највјероватније постојања средњовјековног скрипторија. У прилог овом закључку може се истаћи чињеница да се у манастиру Подластва у Грбљу, у оквиру чијег комплекса се налази и надгробна плоча монаха Максима Тужковића, (1740) данас налази један рукописни *Псалтир*, управо настао у тим крајевима у XVI вијеку, као и један *Часослов са додатим текстовима апокрифног карактера*, настао 1742. године, а који се данас налази у Аустријској националној библиотеци (ÖNB 120).²⁴

У грбаљском крају крајем XVIII вијека настао је *Грбаљски препис Душановог законика*.²⁵ Преписао га је канцелар Грбаљске жупе Антун Батут 1767. године.²⁶ Овај рукопис се данас налази у Архиву Валтазара Богишића у Цавтату (АЗВБ 22 19).²⁷ У приморским

-
- 24 G. Birkfellner, *Glagolitische und kyrillische handschriften in österreich*, Österreichische akademie der wissenschaften, philophisch-historische klasse, schriften der Balkankommission Linguistische Abteilung XXIII, Wien 1975, 301–303, (бр. описа II/122); У Биркфелнеровом опису рукопис је заведен под називом *Литургијар*. Прецизнији назив рукописа према изложеном садржају дала је М. Мартиновић: М. Мартиновић, *Рукописне и штампане књиге манастира Подластва*, Манастир Рођења Пресвете Богородице, Цетиње–Будва 2019, 174.
- 25 Исцрпну студију са анализом свих сачуваних преписа *Душановог законика*, настајалих у периоду од проглашења 1349. године, па до краја XIX вијека објавио је Ђ. Бубало: Ђ. Бубало, *The Era of Dusan's Code Slovene International*, Journal of Slavic Studies, Vol. 4 N 2 (2015) 119–145, (српски превод, интернет издање): <http://slovene.ru/ojs/index.php/slovene/issue/view/9/showToc>
- 26 А. Соловјев, *Књига привилегија Грбаљске Жупе (1647–1767) са Душановим закоником*, Споменик СКА 87 (1938) 21–79; А. Соловјев, *Законодавство цара Стефана Душана 1349–1354 године*, Одељење друштвених наука САНУ, 1980, Извори српског права књ. VI, Београд 1980, 84–85; И. Синдик, *Комунално уређење Котора од друге половине XII до почетка XV стољећа*, САНУ, књ. CLXV, Историјски институт, књ. 1, Београд 1951, 121.
- 27 К. Чавошки; Ђ. Бубало, *Законик цара Стефана Душана 4, Патријаршијски, Борђорски, Попиначки Текелијин, Сандићев, Ковиљски, Београдски, Режевићки, Карловачки, Вршачки, Грбаљски, Богишићев и Јагићев рукопис* (Одељење друштвених наука САНУ), Историја

Сл. 3 | Требник Максима Милешевца 1728. год. (Цетиње 52), лист 13а

Сл. 3 | Требник Максима Милешевца 1728.
год. (Цетиње 52), лист 5а

законика млађе редакције, настао у првој половини XVIII вијека, јесте и *Режевићки (Паштровски) препис*.²⁸ Овај препис се данас налази у Архиву Хрватске академије знаности и умјетности у Загребу (АХАЗУ IIIа 28). Касније у XIX вијеку, настао је још један, *Богишићев препис Душановог законика*, тако да их укупно има три, настала на просторима Боке и Приморја.

Традиција преписивачких центара Будве и њеног залећа свакако се преносила на рад цетињског преписивачког скрипторија у периоду од краја XVII до половине XVIII вијека, када је већ увелико у овим крајевима почела да пристиже руска

28 К. Чавошки; Ђ. Бубало, *Законик цара Стефана Душана 4*, 377–384; Ђ. Бубало, *The Era of Dusan's Code*, 141.

штампана књига што ће обиљежити наредни период писмене активности и практичне потребе богослужбеног живота у цркви.

Објављени извори:

Вуксан, Д., *Рукописи Цетињског манастира*, Зборник за историју Јужне Србије и суседних области I, Скопље 1936, 210, бр. описа 52.

ССЗН I, II: Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи I II*, Ср. Карловци 1903, бр. 1592; бр. 2059.

Цвијетић, Б., *Записи у цркви св. Николе у Никољцу код Бијелог Поља*, Зборник за историју јужне Србије и суседних области I, Скопље, 227.

[http://expositions.nlr.ru/ex_manus/Serbian_Manuscripts/Цвијетни триод РНБ/](http://expositions.nlr.ru/ex_manus/Serbian_Manuscripts/Цвијетни_триод_РНБ/) Погодин 483, л. 606–61а.

Литература:

Вујошевић, Р., *Цетињска преписивачка школа у XVII и првим деценијама XVIII вијека*, Скрипторији и манастирске библиотеке у Црној Гори, Зборник радова са научног скупа одржаног 26. и 27. октобра 1987. године, Цетиње 1989, 171–181.

Живковић, М., *Икона Богородице са Христом и светим Николом из манастира Св. Тројица у Пљевљима: прилог проучавању сликарског опуса Максима Тујковића*, Зборник Матице српске за ликовне умјетности 41 (2013) 9–33.

Живковић, М., *Мање познате и непознате иконе из манастира*

Прасквице, Зограф 36 (2012) 199–222.

Јанц, З., *Анонимни цетињски писар и илуминатор с краја 17. и почетка 18. века*, Музеј примењене уметности, Зборник 13 (Београд 1969) 97–104.

Левшина, Ж. Л., *Рукописи сербског правописания российской национальной библиотеки*, Каталог Санкт-Петербурга 2021.

Мартиновић, М., *Рукописне и штампане књиге манастира Подластва*, Манастир Рођења Пресвете Богородице, Цетиње – Будва 2019, 169–181.

Мијовић, П., *Бококоторска сликарска школа XVII – XIX вијека I*. Зограф Димитрије, Титоград 1960.

Мирковић, Л., *Старине Старе цркве у Сарајеву* Споменик СКА LXXXIII/II (II разред) 1936, 16–21.

Момировић, П.; Васиљев Љ., *Ћириличне рукописне књиге Цетињског манастира XIV – XVIII века*, Цетиње 1991.

Мошин, В.; Васиљевић, Љ.; Богдановић, Д.; Грозданић-Пајић, М., *Рукописи Музеја Српске православне цркве: Збирка Радосава М. Грујића*, Књ. прва Археографски опис свеска прва, Београд 2017, 60–62, бр. описа 25.

Синдик, И., *Комунално уређење Котора од друге половине XII до почетка XV стољећа*, САНУ, књ. CLXV, Историјски институт књ. 1, Београд 1951, 121.

Синдик, Н., *Грбаљски примјерак Житија светог Саве*, Грбаљ кроз вјекове, Зборник радова са научног скупа „Грбаљ кроз вјекове“ Грбаљ и Котор 11–13. октобар 2001. године, Грбаљ 2005, 163–167.

Соловјев, А., *Књига привилегија Грбаљске Жупе (1647–1767) са Душановим закоником*, Споменик СКА 87 (1938) 21–79.

Соловјев, А., *Законодавство цара Стефана Душана 1349–1354 године*, Одељење друштвених наука САНУ, 1980, Извори српског права, књ. VI, Београд 1980, 84–85.

Стошић, Љ., *Иконостас Максима Тујковића у Никољцу код Бијелог Поља*, у: Ђурђеви Ступови и Будимљанска епархија, Београд–Беране 2011, 631–638.

Стошић, Љ., *Српска уметност 1690–1740*, САНУ Балканолошки институт посебна издања, књ. 91, ур. Д. Батаковић, Београд 2006, 197–221.

Харисијадис, М., *Илуминирани псалтир бр. 25 из збирке Р. Грујића у Музеју Српске православне цркве у Београду*, Музеј примењених уметности, Зборник 16–17 (Београд 1972–3) 99–105.

Чавошки, К.; Бубало, Ђ., *Законик цара Стефана Душана 4, Патријаршијски, Борћорски, Попиначки Текелијин, Сандићев, Ковиљски, Београдски, Режевићи, Карловачки,*

Вршачки, Грбаљски, Богишићев и Јагићев рукопис (Одељење друштвених наука САНУ), Историја српског права 4, Београд 2015, 459–473.

Birkfellner, G., *Glagolitische und kyrillische handschriften in Österreich*, Österreichische akademie der wissenschapten, philophisch-historische klasse, schriften der Balkan-kommission Linguistische Abteilung XXIII, Wien 1975, 301–303, (бр. описа II/122).

Mazalić, Đ., *Stare ikone i drugo*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1936, 64–66.

Stošić, Lj., *The bay of Cattaro (Kotor) School of Icon painting 1680–1860*, Balcanica XLV (2015) 187–202.

Ćirilski rukopisi u Sjevernoj Dalmaciji (priredili V. Mošin i M. Radeka), Starine 48 (Zagreb 1958) 189–215, бр. описа 10.

Ćirilski spomenici u Bosni i Hercegovini (priredili V. Mošin i S. Traljić), Naše starine VI (Sarajevo 1959) 63–104, бр. описа 10.

Интернет издања:

<http://slovene.ru/ojs/index.php/slovene/issue/view/9/showToc>: Ђ. Бубало *The Era of Dusan's Code* Slovene International, Journal of Slavic Studies, Vol. 4 N 2 (2015) 119–145, (српски превод, интернет издање).

Summary

Milena MARTINOVIĆ

MONASTERY COPYING CENTERS IN BUDVA AND ITS HINTERLAND – TIME OF THE METROPOLITANS DANILO AND SAVA PETROVIC

In Austrian National Library there is an Old Slavic Serbian manuscript which was produced in its present state by connecting two pieces with the same content in the year 1729 in the village Tujkovići in Grbalj. It is *the hagiography of St Sava and St Simeon* (ÖBN (cod. slav. 25). The manuscript originally belonged to the Monastery of Cetinje and was dedicated to it by the Mitropolitan Danilo Petrović Njegoš (1697 – 1753), as witnessed by the note at the end of *the letter of accolade to St Simeon and St Sava*. The note is on the sheet 184a, dated in 1699. The binding and restoration of the manuscript was performed in the village Tujkovići in Grbalj in 1729 by order of Metropolitan Danilo Petrović.

The most outstanding person of that region was definitely Maksim Tujković (1670-1740) a known icon painter, painter and woodcarver who at crossing from the 17th to the 18th century for some time stayed as a monk in the Monastery of Cetinje. During his stay in Cetinje an anonymous master-illuminator, who is credited with the manuscripts produced in the copying school of Cetinje, characterized by miniatures with stylized decorative letters in the shape of birds

and human figures with elongated faces and hair, so called *Phrygian cap* whose style, though more modest, reminds of the masters of the School of Rača Copying School, Hristifor and his followers. From his opus we can now cite 5 books: *Prayer-Book of Maksim Mileševac* (Cetinje 52), *Prayer-Book* (Podgorica 223), *Prayer-Book* (Podgorica 224), A part of *the Psalter with hymns* (MSPC Grujic 25) and *Service Book* (Bratiškovići). Some of the illuminated parts of *the Service Book* of the Monastery Savina (No.9) are ascribed to him. The time of Maksim Tujković's stay in the Monastery of Cetinje may be connected with the produced manuscripts, though without asserting that he was the master, but it is possible that it was one of his pupils who followed him on his travel and painting of many churches all over Serbian lands, because in his region copying was also nurtured. On behalf of this there is the fact that in his region many significant manuscripts like *Grbalj copy of the Code of Emperor Dušan*, *Psalter*, *Breviary with additional texts of apocryphal character* and the others. Therefore the Metropolitan Danilo Petrović Njegoš, known as a lover of books and written words, took the manuscript of *the Hagiography of St Sava and St Simeon* just to Tujkovići to be bound and restored, in order to give it as gift to the Monastery of Cetinje. According to the note in the manuscript that task was performed by Rafailo Janković.

Key words: • Maksim Tujković • Hagiography of St Sava and St Simeon • anonymous master • Budva • Grbalj • Icon painter • Illuminated manuscripts.